

Öğrencilerin Organ Bağışı Hakkındaki Düşüncelerinin Belirlendiği Fenomenolojik Bir Çalışma

A Phenomenological Study Determining Students' Opinions About Organ Donation

Gülay OYUR ÇELİK^{1*}, Büşra DALFİDAN¹

¹ İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Hemşirelik Bölümü, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği, İzmir, Türkiye

ÖZET

Amaç: Bu çalışma öğrencilerin organ bağışına ilişkin düşüncelerinin, izletilen organ bağışı temalı film ve videolardan etkilenip etkilenmediğini incelemek amacıyla planlanmıştır.

Materyal-metot: Çalışma tanımlayıcı tipte olup, nitel ve nicel araştırma teknikleri birlikte kullanılmıştır. Üç aşamalı olarak planlanmıştır. Çalışmaya dahil edilen toplam 21 hemşirelik öğrencisi 2 gruba bölünmüş ve her iki gruba da farklı 2 film ve aynı kamu spotları izletilmiştir. Öğrencilere organ nakliyle ilgili 2 film ve organ nakline özendirici 3 video (kamu spotu/reklam) izletilmiştir. Öğrencilerin organ bağışına ilişkin ve film/video sonrası düşünce değişikliklerini sorgulayan yarı yapılandırılmış soru formunda 19 soru bulunmaktadır. Çalışma sürecinde elde edilen veriler araştırmacılar tarafından manuel olarak transkript edilmiş, benzer veriler temalar çerçevesinde kodlanmıştır.

Bulgular: Çalışmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilerin yaş ortalaması $21,38 \pm 1,46$ olup 15 (%71,4)'i kadındır. Her iki grubun da filmi/videoları izledikten sonraki görüşleri/söylemleri doğrultusunda 4 ana tema ve her ana temanın altında farklı alt temalar belirlenmiştir. Bu ana temalar "1.filmle ilgili çıkarımlar (sağlık politikaları, empati, sosyal medya, maddi yetersizlik algısı alt temaları)", "2.filmle ilgili çıkarımlar (cesaretlendirme alt teması)", "videolar/kamu spotları ile ilgili çıkarımlar (dini destek, organ bağışının başkaları için önemi, videoları teşvik edici-bilgilendirici bulma alt temaları)" ve "öğrenci önerileri"dir.

Sonuç: Öğrencilerin çoğunluğu izledikleri filmleri ve videoları etkileyici bulmuştur. Videoların kısa olmasının organ bağışında daha etkili olabileceğini ifade etmişlerdir. Film/videolar, öğrencilerin organ bağışına ilişkin olumlu yöndeki görüşlerini pekiştirmiştir. Öğrenci görüşleri doğrultusunda oluşturulan temalarda "dini destek" alt teması ön plana çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Organ Nakli, Nitel ve Fenomenolojik Çalışma, Organ Bağışı, Dini Destek

Alınış / Received: 06.10.2021 Kabul / Accepted: 24.06.2022 Online Yayınlanma / Published Online: 31.08.2022

ABSTRACT

Objective: This study was planned to examine whether students' thoughts on organ donation are affected by the organ donation-themed films and videos.

Material-Method: The research is of descriptive type, qualitative and quantitative techniques were used together. A total of 21 nursing students were included in the study, which was planned in three stages, the students were divided into 2 groups and both groups watched 2 different movies and the same videos. Students were shown 2 films about organ transplantation and 3 videos encouraging organ transplantation. There are 19 questions in the semi-structured question form questioning the changes in the thoughts of the students about organ donation and after the film/video. The data obtained during the research process were manually transcribed by the researchers, and similar data were coded within the framework of the themes.

Results: The mean age of the students is 21.38 ± 1.46 and 15 (71.4%) of them are women. In line with the views of both groups after watching the movie/videos, 4 main themes and different sub-themes under each main theme were determined. These main themes were "Implications about the 1st movie (health policies, empathy, social media, perception of financial inadequacy)", "Implications about the 2nd movie (encouragement sub- theme)", "Implications about the videos (religious support, support the importance of organ donation for others, finding videos encouraging-informative)", and "student suggestions".

Conclusion: Most of the students found the movies and videos they watched impressively. They stated that short videos could be more effective in organ donation. The films/videos reinforced the positive views of the students on organ donation. The "religious support" sub-theme came to the fore in the themes created in line with student opinions.

Keywords: Organ Transplantation, Qualitative and Phenomenological Study, Organ Donation, Religious Support

1. Giriş

Tıptaki birçok gelişmeye rağmen organ nakli, son dönem organ yetmezliği olanlar için tek tedavi seçeneğidir [1,2]. Maalesef birçok hasta nakil beklerken yaşamını yitirmektedir. Günümüzde organ nakli için bekleme listesinde bulunanların sayısının artmasıyla dünya çapında organ nakli talebi artmaktadır. Tüm dünyada canlı donör nakilleri çok olmasına rağmen kadavradan nakiller yetersizdir [3-5]. Kadavradan organ nakillerinin artırılabilmesi için dünya çapında organ bağışının teşvik edilmesi önemlidir [3]. Organ bağışı kişisel bir durum olsa bile, tıbbi, yasal, etik, örgütsel ve sosyal yönleri olan karmaşık ve çok boyutlu bir süreçtir [2].

Organ bağışı sürecini kolaylaştırmada hemşireler önemli bir rol oynamaktadır. Hemşireler, organ bağışı için aile onayı olarak nakledilebilir organların kaybını önlemeye yardımcı olabilecek, organ bağışı sürecini kolaylaştıran kilit faktörler olarak kabul edilir [2].

Geleceğin sağlık profesyonelleri olan hemşirelik öğrencileri, organ bağışı konusunda topluma örnek olmaktadır. Bu bağlamda hemşirelik öğrencilerinde, toplum eğitimi konusunda önemli role sahip oldukları bilincinin oluşturulması, gelecekteki bağış oranlarının artmasını sağlayacaktır [6,7].

Ayrıca Türkiye'de Sağlık Bakanlığı başta olmak üzere birçok kurum ve kuruluş tarafından organ bağışı kampanyaları yürütülmekte ve teşvik amacıyla internet ya da televizyon aracılığıyla videolar yayınlanarak bağış oranları artırılmaya çalışılmaktadır.

Bu bağlamda çalışma, öğrencilerin organ bağışına ilişkin düşüncelerinin, izletilen organ bağış temalı film ve videolardan etkilenip etkilenmediğini incelenmek amacıyla planlanmıştır.

2. Materyal ve Metot

Araştırmanın Tipi: Çalışma tanımlayıcı tipte olup, nitel ve nicel araştırma teknikleri birlikte kullanılmıştır. Nitel araştırmalar “gözlem, görüşme ve döküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanır [8,9]. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenolojik tipteki araştırmalar ise, katılımcıların deneyimlerine, nasıl ifade ettiklerine ve onları nasıl etkilediğine odaklanır. Bu tip araştırmalar ö zellikle katılımcıların bakış aç ı ları ve onlar için ne anlam ifade ettiğini ortaya koyar [10].

Araştırmanın Yeri ve Ö rnekle mi: Çalışmanın ö rneklemini İzmir’de bir üniversitenin hemşirelik bölümündeki çalışmaya katılmaya gönüllü olan 21 hemşirelik öğrencisi oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları: Çalışma 3 aşamalı olarak planlanmıştır. 1. aşamasında tüm öğrencilerin organ nakline ilişkin düşünceleri sorulmuştur. 2. aşamasında öğrencilere organ nakliyle ilgili 2 film ve organ nakline özendirici 3 video (kamu spotu/reklam) izletilmiştir. 3. aşamasında ise izledikleri film ve videolardan sonra organa ilişkin görüşleri ve düşüncelerinde herhangi bir değişiklik olup olmadığı ve ne hissettiklerine ilişkin sorular sorulmuştur. Çalışmaya katılmayı kabul eden öğrencilere 19 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış soru formu verilerek organ bağışına ilişkin düşünceleri alınmıştır. Yarı yapılandırılmış soru formunda, öğrencilerin yaşı, cinsiyeti, sınıfı gibi demografik bilgileri ve organ bağışıyla ilgili sorular yer almaktadır. Ayrıca organ bağışına ilişkin düşüncelerinin film ve videoları izledikten sonra değişimini sorgulayan açık uçlu sorular da bulunmaktadır.

Veri toplama 3 aşamadan oluşmuştur. İlk aşamasında öğrencilerin film ve video izlemeden önceki organ bağışına ilişkin düşüncelerini yazarak açıklamaları istenmiştir. Öğrenciler arasında kura çekilerek 2 ayrı grup oluşturulmuştur. Birinci gruba 1 saat 56 dakikalık “1. Film”, 2. gruba ise 1 saat 58 dakikalık “2. Film” izletilip filmden sonraki organ bağışına ilişkin düşüncelerindeki değişiklik sorgulanmıştır. Daha sonra her iki gruba da aynı olmak üzere ortalama 4 dakikalık 3 video (kamu spotu/reklam) izletilip videolardan sonraki organ bağışına ilişkin düşüncelerindeki değişiklik sorgulanmıştır. Üçüncü aşamada ise film ve video gösterimi bittikten sonra öğrencilerin organ bağışına ilişkin düşüncelerini, videoların mı yoksa filmin mi daha çok etkilediği sorgulanmıştır.

İzletilen filmler tanınmış oyuncuların olduğu, organ bağışını dolaylı olarak anlatan, akış ve müzikleri ile duyguları harekete geçiren, sorgulatici ve gündemde olan filmler içinden seçilmiştir. Seçilen kamu spotları/videolar da geçerliliği ve denetimi gerçekleştirilmiş, belirli kurumlar tarafından hazırlanan, medyada takibi yapılan videolardır. Videolardan her biri farklı yapısal ve konusal özelliklere sahiptir. İzletilen videolardan/kamu spotlarından bir tanesi manevi duyguları ön plana çıkaran özelliğe sahiptir, bir diğeri bilgilendirici ve teşvik edici özelliğe sahiptir. Bir diğ er video ise izleyenlerin duygularına hitap edeci ve daha çok duygusal ön plandadır.

Verilerin Değerlendirilmesi: Çalışmanın veri analizi üç aşamalı (betimleme, analiz ve yorumlama) olarak gerçekleştirilmiştir [9]. Çalışma sürecinde elde edilen veriler araştırmacılar tarafından manuel olarak transkript edilmiştir. Niteliksel veri analizinde (1.aşama) verilerin kodlanması, (2.aşama) temaların oluşturulması, (3.aşama) temalara göre alt kodlarının oluşturulması ve tanımlanması, (4.aşama) bulguların yorumlanması olmak üzere 4 aşamalı olan tematik içerik analizi kullanılmıştır. Bu analizde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği şekilde düzenleyerek yorumlamaktır [9-11]. Bu bağlamda çalışmadan elde edilen ve birbirine benzeyen veriler temalar çerçevesinde kodlanmıştır. Kodlanan metinler, araştırmacılar tarafından tartışılarak temalar ve alt temalar altında gruplandırılmıştır. Veriler, temalar çerçevesinde öğrencilerin film/video öncesi ve sonrasındaki organ bağışına ilişkin ifadelerinden yola çıkarak yapılandırılmıştır.

Etik Boyutu: Çalışma için İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı’ndan “Etik Kurul Onayı” alınmıştır. (Karar No:276, Tarih: 30.05.2019) Çalışmanın yürütüleceği üniversitesinin Hemşirelik Bölümü’nden kurum izni alınmıştır. Veriler, öğrenciler üzerinden hiçbir şekilde çıkar ilişkisi ve baskı olmaksızın çalışmaya katılmaya gönüllü öğrencilerden uygun bir

zamanda/günde toplanmıştır. Çalışmaya katılmaya gönüllü öğrencilerden yazılı onam (Bilgilendirilmiş Olur) alınmıştır.

3. Bulgular

Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenolojik tipte olduğu için bulgular ve tartışma birlikte sunulmuştur.

Çalışmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilerin yaş ortalaması $21,38 \pm 1,46$ olup 15 (%71,4)'i kadındır.

Burra ve ark.'nın [12] tıp fakültesi öğrencilerinin organ bağıışı düşüncelerinin incelediği çalışmasında, cinsiyete göre kadınlar ile erkekler arasındaki istatistiksel olarak herhangi bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Fakat aynı çalışmada [12] organ bağıışı konusunda kadınların tutumları, erkeklere göre daha olumluyken, bu çalışmada her iki cinsiyet arasında herhangi bir istatistiksel fark bulunmamıştır.

Öğrencilerin 11 (%52,4)'inin büyükşehirde oturduğu, 16 (%76,2)'sının Anadolu Lisesi mezunu olduğu, 18 (%85,7)'inin ise ikinci bir üniversite okumadığı belirlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Öğrencilerin sosyodemografik özellikleri

Özellikler	n	%
Genel yaş ort±SS:21,38±1,46 (min:20- maks:26)		
Cinsiyet		
Kadın	15	71,4
Erkek	6	28,6
Yerleşim Yeri		
İlçe	7	33,3
İl	3	14,3
Büyükşehir	11	52,4
Mezun Olunan Lise		
Fen Lisesi	2	9,5
Anadolu Öğretmen Lisesi	1	4,8
Anadolu Lisesi	16	76,2
İmam Hatip Lisesi	1	4,8
Sağlık Meslek Lisesi	1	4,8
İkinci Üniversite Okuma Durumu		
Evet	3	14,3
Hayır	18	85,7

Ort: Ortalama, SS:Standart Sapma, min:minimum, max:maksimum

Öğrencilerin organ bağıışına ilişkin ve diğer bilgileri incelendiğinde 16 (%76,2)'sının organ bağıışına yönelik özel bir eğitim almadığı, 20 (%95,2)'sinin organ bağıışında bulunmadığı saptanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2: Öğrenciler organ bağışına ilişkin diğer bilgileri

Bilgiler	n	%
Organ bağışına ilişkin eğitim alma durumu		
Evet	5	23,8
Hayır	16	76,2
Organ Bağışlama Durumu		
Evet	1	4,8
Hayır	20	95,2
TV İzleme Durumu		
Evet	8	38,1
Hayır	13	61,9
Kamu Spotu İzleme Durumu		
Evet	16	76,2
Hayır	5	23,8
Sosyal Medya Kullanma Durumu		
Evet	20	95,2
Hayır	1	4,8
Sosyal Medyada Video İzleme Durumu		
Evet	18	85,7
Hayır	3	14,3

Benzer bir çalışmada da öğrencilerin organ bağışı konusunda yeterli bilgi sahibi olmamalarının organ bağışına engel olduğu belirtilmiştir [13]. Yapılan bu çalışmada organ bağışında bulunmayan öğrencilerin görüşlerine bakıldığında Korkmaz'ın çalışmasına benzer gerekçelerin olduğu saptanmıştır. Korkmaz'ın [13] çalışmasında olduğu gibi bu çalışmada da öğrenciler genel olarak organ bağışına yönelik olumlu bir bakış açısına sahip olduklarını fakat konu ile ilgili bilgi eksikliği, dini açıdan uygunluk olup olmadığı, ailelerin korumacı davranış/üzüntü içerisinde organ başına olumlu bakmadıkları gibi gerekçeleri nedeniyle bağış yapmaktan çekindiklerini ifade etmişlerdir:

...organ bağışında bulunmak istemem aileme zor geliyor ama onlara böyle bir durumla karşılaşırlarsa organ bağışı yapmalarının önemini vurguladım. İlk olarak organ bağışçısı olmama annem karşı çıktı... (Anket 1, 2.grup)

...Aileler hassas ve üzüntülü oldukları için yeterince olumlu düşünememektedirler... (Anket 6, 2.grup)

...bağış yapmak isteyen insan sayısı az. Kimisi dini kimisi de başka sebeplerden dolayı bağış yapmak istemiyor... (Anket 14, 1.grup)

...Toplum olarak bu konu hakkında çok bilgiye sahip olduğumuzu düşünmüyorum. Tabi bu konunun dini boyutunun da önemli olduğunu düşünüyorum... (Anket 20, 1.grup)

Çalışma kapsamına alınan öğrencilerin hemşirelik bölümünde oldukları göz önünde bulundurulduğunda müfredat kapsamında ana/seçmeli dersler içerisinde organ bağışına ilişkin bilgiler almalarna rağmen konuya ilişkin özel bir eğitim almadıkları saptanmıştır (%76,2).

Sağlık Meslek Yüksekokulu son sınıf öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, katılımcıların %39,5'inin organ bağışı konusundaki bilgilerinin yetersiz olduğu belirlenmiştir [14]. Bilgilerinin yeterli olduğunu düşünenler ise ilk sırada gördükleri dersleri, ikinci sırada medyayı kaynak olarak belirtmiştir. Aynı çalışmada organ bağışı konusunda kararsız olduğunu ifade edenlerin çoğunluğu konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı belirtilmiştir [14]. Bu çalışma sonuçlarına göre benzer şekilde öğrencilerin organ bağışına yönelik önyargılı/kararsız olmaları, konu ile ilgili bilgi eksiklerinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın yapıldığı grubun hemşirelik öğrencileri olması ve gelecekte sağlık alanında olduğu gibi organ bağışı konusunda da toplumda eğitici rol alabilecekleri, topluma bu anlamda örnek

olabilecekleri göz önüne alındığında eğitimin önemi ön plana çıkmaktadır. Organ bağışına ilişkin doğru ve güvenilir eğitimin verilmesiyle toplumda özellikle önyargılı/kararsız olan kesimin organ bağışına olumlu bakış açısına sahip olacakları düşünülmektedir.

Çalışmada öğrencilerin 13 (%61,9)'ünün günlük yaşamda televizyon izlemediği, 16 (76,2)'sinin kamu spotu izlediği, 20 (%95,2)'sinin sosyal medya kullandığı ve 18 (85,7)'inin sosyal medyadaki videoları izledikleri belirlenmiştir (Tablo 2).

Özmen ve ark. [15] tarafından yapılan çalışmada katılımcılar organ bağışı ile ilgili bilgileri, en fazla yayın organlarından edindiklerini ifade etmiştir.

Yapılan birçok benzer çalışmalara bakıldığında öğrencilerin daha çok medyayı bilgi kaynağı olarak kullandıkları bilinmektedir [14,16,17]. Bu çalışmanın sonuçlarında öğrencilerin gün içerisinde sosyal medyada daha çok zaman harcadıkları, televizyon izleme oranlarının daha düşük olduğu görülmüştür. Bu bağlamda kamu spotlarının/bilgilendirici videoların televizyonun yanı sıra sosyal medyada da dolaşımının sağlanması özellikle de yetişmekte olan genç neslin organ bağışına yönelik bilgisini ve farkındalığını artıracığı görüşünü ortaya çıkarmıştır.

Çalışmaya dahil edilen toplam 21 öğrenci 2 gruba bölünmüş ve her iki gruba da farklı 2 film ve aynı kamu spotları izletilmiştir. Öğrencilerin 10'u 1.grupta, 11'i ise 2.grupta yer almaktadır. Sosyodemografik özellikler ve organ bağışına ilişkin diğer bilgiler ile her 2 grup arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Öğrencilerin film öncesi, sonrası ve kamu spotlarının izlenmesi sonrası açık uçlu sorular ile görüşleri alınmıştır. Öğrencilerin film ve video izlemeden önceki organ bağışına ilişkin görüşleri incelendiğinde; çoğunluğu yaşam hakkının tüm insanlar için geçerli olduğunu ve organ bağışı yaptıklarında kendilerini iyi hissedebileceklerini, organ bağışının başka insanlar için umut kaynağı olduğunu belirtmiş, bir kısım öğrenci ise konuya ilişkin yeterli bilgi almadıklarından dolayı organ bağışlama konusunda önyargılı ve kararsız olduklarını belirtmiştir:

“Organ bağışında bulunacak olmak kendimi daha iyi hissetmemi daha işe yarar hissetmemi sağladı...” (Anket 1, 2.grup)

“...Organ bağışı yaparak başka hayatlara dokunmaya fırsat oluyor. Başka kişilere umut kaynağı oluyor...” (Anket 5, 2.grup)

“...biz de organ bağışına önem verirsek başka canlara umut olur onlar için can oluruz...” (Anket 9, 2.grup)

...Organ bağışını bekleyen insanlar ve insanların aileleri umutla bekliyorlar. Bu umutlarının boşa çıkmaması ve yaşamaları mükemmel bir şey olur... (Anket 14, 1.grup)

...Organ bağışlayarak bir değil belki birden fazla insana umut, can olunabilir... (Anket 16, 1.grup)

“Her organ bir candır. Eğer başkalarına birer umut olup yaşamları sürdürmek için daha iyi imkanlar sunup hayatlarını devam ettirmeleri için çok iyi olabilir. Çünkü her birey yaşama hakkına sahiptir.” (Anket 4, 2.grup)

“...Kendim organ bağışında bulunmak istedim ama kafamda bulunan ön yargılar nedeniyle ve öldükten sonra bedenimin tek parça kalmasını istediğim için organ bağışı yapmak konusunda kararsız kalıyorum.” (Anket 2, 2.grup)

Yapılan benzer bir çalışmada organ bağışında bulunmak istemelerine gerekçe olarak; hasta bireyleri sağlığına kavuşturmak, başkalarının hayatını kurtarmak olarak ifade ettikleri görülmektedir [16]. Bir başka çalışmadaki katılımcılar ise organ bağışının yaşamsal önemi ve bir başkasına iyilik yapmak görüşüyle bağışta bulunmak istemişlerdir [5]. Öte yandan organ bağışı yapmak istemeyenler ise dini açıdan uygun olmadığını düşündüklerini, vücut bütünlüğünün bozulmasını istemediklerini, kendisi için hayati risk oluşturabileceğini ifade etmişlerdir [5]. Çin'de yapılan bir çalışmada katılımcıların geleneksel inançlar, ölümden sonra fiziksel bütünlüğün korunması düşüncesi gibi benzer nedenlerle organ bağışı yapmak istemedikleri belirtilmiştir [18]. Bu bağlamda konu ile ilgili yapılan yutdışı çalışmaları da göz önünde bulundurulduğunda yalnızca ülkemizde değil tüm dünyada manevi destek, organ bağışı için önemi bir konumdur. Çalışmada öğrencilere film ve video izletilmeden önce alınan bilgiler

doğrultusunda çoğunluğun organ bağıışı ile ilgili olumlu görüşte olduğu, bir kısım öğrencinin maalesef organ bağıışına önyargılı oldukları ve bu önyargılarını ancak eğitim olarak ya da konuya ilişkin gerekli bilgilere ulaşarak doğru yerden bilgi olarak ortadan kaldırılabileceği görüşü ortaya çıkmıştır.

Her 2 filmin yasal telif hakları gereği isimleri ve yapısal özellikleri çalışma verilerinde belirtilmemiştir. Fakat organ bağıışını konu alan tanınmış filmler arasında yer almaktadır. Her 2 gruba farklı filmler, aynı videolar izletilmiştir. Farklı filmleri izleyen 2 grubun ifadeleri incelendiğinde filmlere ve videolara ilişkin farklı temalar belirlenmiştir. Her iki grubun da filmi/videoları izledikten sonraki görüşleri/söylemleri doğrultusunda 4 ana tema ve her ana temanın altında farklı alt temalar belirlenmiştir. Bu ana temalar “İlk filmle ilgili çıkarımlar (sağlık politikaları, empati, sosyal medya, maddi yetersizlik algısı alt temaları)”, “2.filmle ilgili çıkarımlar (cesaretlendirme alt teması)”, “videolar/kamu spotları ile ilgili çıkarımlar (dini destek, organ bağıışının başkaları için önemi, videoları teşvik edici-bilgilendirici bulma alt temaları)” ve “öğrenci önerileri” şeklindedir (Tablo 3).

Tablo 3: Ana temalar ve alt temaları

Ana Temalar	Alt temaları
TEMA 1: 1.Filmle İlgili Çıkarımlar	Sağlık Politikaları
	Empati
	Sosyal Medya
	Maddi Yetersizlik Algısı
TEMA 2: 2.Filmle İlgili Çıkarımlar	Cesaretlendirme
TEMA 3: Videolar/Kamu Spotları ile İlgili Çıkarımlar	Dini Destek
	Organ Bağıışının Başkaları için Önemi
	Videoları Teşvik Edici-Bilgilendirici Bulma
TEMA 4: Öğrenci Önerileri	-

Tema 1. İlk filmle ilgili çıkarımlar

Birinci grup öğrencilerinin izlediği film sonrasındaki görüşleri doğrultusunda sağlık politikaları, empati, sosyal medya, maddi yetersizlik algısı alt temaları oluşturulmuştur. İzletilen filmin yabancı olması nedeniyle sağlık politikaları ve işleyişi açısından ülkemizle farklılık göstermektedir. Öğrenciler filmde konusu geçen sağlık politikalarının organ bağıışında yeterli olmadığını, insanların bu konuda zorluklar yaşadığını, organ bağıışı konusunda devletin büyük etkisinin olduğunu, herkes için eşit ve ulaşılabilir türden sağlık politikaları ve yasaların da bu bağlamda düzenlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir:

...Hem sağlık politikaları, hem de bağıış yapabilecek insan bulmasının zorluğu filmde konu alınmış ve insanların en azından bu konuda düşünmeleri sağlamak, politikaların düzenlenmesi için bir ışık olmak amaçlanmıştır... (Anket 13, 1.grup)

...siyasetin ve medyanın sağlık kuruluşları üzerinde büyük etkisinin olduğunu düşünüyorum hangi kesimden insan olursa olsun herkese eşit ve ulaşılabilir bir türden sağlık politikaları düzenlenmelidir... (Anket 20, 1.grup)

... yasaların, daha da hasta dostu bir şekilde düzenlenmesi gerektiğinin farkına vardım... (Anket 21, 1.grup)

İlk filmi izleyen öğrenciler organ bağıışında empatinin önemini vurgulamışlar, filmi sosyal mesaj içerikli bulmuşlardır:

“... İnsanlar başına gelmeye kadar ya da birinin sesini duymadığı sürece harekete geçmiyor...” (Anket 16, 1.grup)

Merhamet ve empati sağlığın temelidir. Sadece biraz fazla sosyal mesaj içerikliydi. (Anket 17, 1.grup)

...empatiyi gerçek anlamda kurabilmeli. (Anket 18, 1.grup)

Sosyal medya günümüzde geniş kitlelere ulaşım kolaylığı sağlamaktadır. Öğrenciler de bu konuda sosyal medyanın halkın farkındalığının artması ve bilinçlenmesinde önemli rol oynadığını fakat sosyal medya fikirlerinin yasaların önüne geçemediğini belirtmişlerdir:

“Organ bağışında medyanın halkın bilinçlenmesinde çok büyük bir önemi olduğunu da görebiliyoruz.” (Anket 18, 1.grup)

“Filmde medyanın insanlara ulaşmanın kolaylığı vurgulansa da, medya ya da halkın genel fikri yasaların önüne geçemediği finalde belirtilmiş.” (Anket 18, 1.grup)

Öğrencilerin filmle ilgili değindikleri bir diğer konu ise maddi yetersizlik olmuştur. Filmde geçen organ nakli için hastanenin maddi talebinin aileyi zorlaması, öğrencileri derinden etkilemiş, bu konunun aileyi ve hastayı hem psikolojik hem de maddi açıdan zorladığını, zengin veya fakir tüm insanların yaşamaya haklarının olduğunu, ekonomik sınıf ayrımının sağlık için yapılmaması gerektiğini, özellikle de maduriyet yaşayan hastaların bürokratik, maddi ve manevi sıkıntılarının azaltılması gerektiğini belirtmişlerdir:

“... Parası olan yaşayabiliyor olmayan yaşayamıyor...” (Anket 14, 1.grup)

“Hastanın çektiği zorluk yanında ailenin de çektiği zorluklar var, hem psikolojik hem maddi açıdan zorlanıyor.” (Anket 16, 1.grup)

...Ben organ naklinin önemini biliyordum. Ama bu film bana farklı bir pencereden önemini gösterdi. İnsanların ekonomik olarak yetersiz olması sağlık haklarından yararlanamayacağı anlamına asla gelmemeli. Toplumda hangi sınıfta olursa olsun insanlar sağlık imkanlarından eşit şekilde yararlanabilmeli... sağlık politikaları her sınıfı değerlendirerek yapılmalı...(Anket 20, 1.grup)

...Mağduriyet yaşayan hastaların önündeki bürokratik ve maddi, manevi sıkıntıların azaltılması gerektiğini düşünmekteyim (Anket 21, 1.grup)

İlk filmi izleyen öğrencilerin genel görüşleri incelendiğinde, insan hayatının çok değerli olduğu, organ bağışının ne kadar önemli olduğu, hayata dokunan filmlerin farkındalık yaratma ve bilinçlendirme konusunda daha yararlı olacağı gibi olumlu görüşlerin yanı sıra; filmdeki karakterin kendi adaletini aramaya çalışmasını doğru olmadığı, filmde organ bağışıyla ilgili çok fazla özendirici ögenin bulunmadığı gibi olumsuz görüşler de ortaya çıkmıştır:

...insan hayatının çok değerli olduğunu ve organ bağışının ne kadar önemli olduğunu anlatan bir film. Film izlerken bir babanın çocuğu için her şeyi ama her şeyi yapabileceğini bir kez daha anladım. İnsan umudunu kesip kadere teslim olacağına ne olursa olsun savaştırmalı ve elinden nelerin gelebileceğinin farkında olmalıdır. Film çok güzeldi. (Anket 18, 1.grup)

...böyle hayata dokunan filmlerin organ bağışı konusunda daha yararlı olacağı inancındayım...(Anket 21, 1.grup)

Çalışmada birinci filmi izleyen öğrencilerin çoğunluğunun filmi izledikten sonraki organ bağışı konusundaki olumlu düşüncesi değişmemiş hatta pekiştirmiştir. Bu gruptaki azınlıkta (2 kişi) öğrenci ise başta kararsız ve ön yargılı olduğunu, fakat filmden etkilendiğini organ bağışının insanlar için ne kadar önemli olduğunun farkına vararak düşüncesinin olumlu yönde değiştiğini belirtmiştir.

Tema 2. İkinci filmle ilgili çıkarımlar

İkinci grup öğrencilerinin izlediği film sonrasındaki görüşleri doğrultusunda cesaretlendirme alt teması oluşturulmuştur. Öğrenciler izledikleri film sonrasında organ bağışına ihtiyacı olan insanların iyileştikten sonraki yaşamlarına şahit olmanın, organ bağışı sayesinde kendinden bir parçanın başka bir kişide hayat bulmasının tarif edilmez bir duygu olduğunu ve bu duygunun organ bağışı konusunda cesaretlendirdiğini ifade etmişlerdir:

“İnsanlara umut olup, onların yaşama sevincini, mutluluğunu arttırmak, filmdeki oyuncuların da gözlerinin içinin gülüyor olmaları, çok sevindirici...” (Anket 6, 2.grup)

“...Bir insanı mutlu etmek, yaşamasına olanak sağlamak paha biçilemez bir duygu. Aslında bir parçan hala yaşıyor ve başka insanlara hayat veriyor.” (Anket 9, 2.grup)

“Organ bağışısı konusunda biraz daha cesaretlendirdi.” (Anket 2, 2.grup)

İkinci filmi izleyen öğrencilerin genel görüşleri incelendiğinde olumlu olarak filmde etkilendiklerini, organ bağışısının bir insan hayatını ne kadar etkilediğini ve önemli olduğunu, farkındalığı arttırdığını, toplumun bilincinin artırılmasında bu tarz filmlerin yararlı olacağını belirtirken, olumsuz olarak ise filmde yer alan karakterin suçluluk hissederek yaşamını sonlandırarak organ bağışısında bulunmasını doğru bulmadıklarını, sağlıklı bir insanın yaşamını sonlandırarak bağışıda bulunmasının yanlış olduğunu, organ bağışısına olumsuz bakış açısına sahip olan bir kişinin filmde olumlu etkilenemeyeceğini belirtmişlerdir:

“Film insanlara organ naklinin ne kadar önemli olduğunu ve farkında değil belki ama bir kişi birkaç insanın hayatına tekrar yaşam kattı. Belki bizim için önemli olamayan yaşamın başkalarında yeni yaşamların başlangıcı olduğunu öğretti.” (Anket 7, 2.grup)

“Kişi organ bağışıcısı olmak için kendi canını hiçe saymamalı organ bağışısına olumsuz bakan birinin filmde olumlu etkileneceğini düşünmüyorum...”(Anket 1, 2.grup)

“...sağlıklı bir insanın olaydan etkilenip organlarını bağışlaması bana yanlış geldi.” (Anket 2, 2.grup)

Çalışmada ikinci filmi izleyen öğrenciler film ile ilgili olumsuz eleştirilerde bulunsalar da, organ bağışısına ilişkin baştaki olumlu düşünceleri değişmemiş, film sayesinde daha da olumlu bakmaya başladıklarını ifade etmişlerdir.

Tema 3. Videolar/kamu spotları ile ilgili çıkarımlar

Her iki gruba izletilen hem manevi, hem bilgilendirme, hem de duygusal gereksinimleri içeren kamu spotları/videolar doğrultusunda dini destek, organ bağışısının başkaları için önemi, videoları teşvik edici-bilgilendirici bulma alt temaları belirlenmiştir.

Dini destek alt temasının maneviyattan dolayı organ bağışısını etkilediği, daha çok ön plana çıktığı, insanların manevi değerler boyutunda, bir de yetkili ağızdan desteklendiği görüldüğünde organ bağışısına yönelik istek ve farkındalık artmıştır. Her ne kadar organ bağışısının bilimsel boyutunu kabullenseler de bilgilendirme, duygusallık yönünü de artırsa da bu doğrultuda maneviyat daha çok ön plana çıkmıştır.

“Özellikle toplumumuza dini olarak da organ bağışısının uygun, yapılabilir olduğunun açıklanması bağış oranlarını önemli derecede arttırdığını görmekteyiz...” (Anket 6, 2.grup)

...Videolar dini anlamda içimi rahatlattı... (Anket 13, 1.grup)

...özellikle Türkiye gibi islamiyetin çoğunluğu oluşturduğu toplumda diyanetin böyle bir kamu spotu oluşturma, halkı bilinçlendirmesi çok değerli... (Anket 19, 1.grup)

“Organ bağışısının başka birisi için ne kadar da önemli olduğunu fark ettirdi.” (Anket 2, 2.grup)

Toplumda organ bağışısının dini açıdan uygun olmadığı düşüncesi, bireylerin organ bağışısı yapma konusundaki yaygın endişelerdendir. Bu bağlamda toplumun organ bağışısına yönelik inançları ile ilgili yanlış ve korkuları organ bağışısına karşı bakış açılarını etkilemektedir [5].

Her iki gruba izletilen video/kamu spotu doğrultusunda dini destek alt teması ön plana çıkmıştır. Dini destek teması kapsamında insanların manevi açıdan destekleniyor olması organ bağışısına yönelimi artırmaktadır. İnsanlar bu işi bilimsel olarak yapsalar bile maneviyat duygusu geçmişte olduğu gibi, günümüzde ve hatta gelecekte tüm insanlar için önemli bir faktör olarak karşımıza çıkaracaktır. Bu nedenle organ bağış oranlarının artırılması için insanların inançları doğrultusunda dini açıdan desteklenmesi büyük bir önem arz etmektedir.

Öğrenciler izletilen video/kamu spotlarını organ bağışısına teşvik edici ve bilgilendirici bulmuş, topluma izletilmesinin organ bağış oranlarının yükseltilmesini sağlayacağını bildirmişlerdir:

“...Videolar daha çok manevi doyum hakkındaydı, organ bağışısına teşvik ediciydi...” (Anket 1, 2.grup) (Anket 15, 1.grup)

“...Bir videoda insanların din açısından organ bağışlarının uygun olmadığı fikrinin yanlış olduğunu, organ bağışlarının dini bir yanlışı olmadığını aktarmak istemiş...” (Anket 16, 1.grup)

“...Özellikle islamiyetin çoğunluğu oluşturduğu toplumda diyanetin böyle bir kamu spotu oluşturma, halkı bilinçlendirmesi çok değerli...” (Anket 19, 1.grup)

“...Bağışlanacak organları ve yaşamla bağdaştırılması, çok hoşuma gitti. Dini olarak da, diyanet işlerinin bu şekilde açıklayıcı ve teşvik edici spot hazırlamaları çok güzel...” (Anket 6, 2.grup)

“İzlediğim videolar, televizyonda olan kamu spotlarıydı. 1.videodaki sözler çok anlamlı. “ Kalbimi paylaşıyorum, seven kalpler yalnız kalmasin.” Bu sözler çok duygusal ve anlamlı. Bu tarz kısa videoları halkın daha fazla görmesinin gerekli olduğunu düşünüyorum.” (Anket 8, 2.grup)

Öğrencilerin video/kamu spotu izledikten sonraki organ bağı konusundaki olumlu düşüncesi değişmemiş, videolar/kamu spotları sayesinde farkındalıklarının arttığını, organ bağına yönelik düşüncelerini pekiştirdiğini ifade etmişlerdir. Ek olarak bağışlanabilecek bazı organlar (kornea gibi) hakkında daha öncesinden bilgi sahibi olmadıklarını, izletilen bilgilendirici videolar sayesinde bilgi edindiklerini ve bu durumun olumlu olarak etkilediğini belirtmişlerdir. Olumsuz olarak fikir değişikliği bildiren öğrenci bulunmamakla birlikte bir öğrenci (Anket 21, 1.grup) izletilen videoların toplumun her kesimine hitap etmediğini ifade etmiştir.

Tema 4. Öğrenci Önerileri

Öğrencilerin film ve videolardan sonraki önerileri ise toplumun bilgilendirilmesi, bu konuda eğitimlerin ve kamu spotlarının sıklaştırılması ya da daha etkili olabilecek, farkındalığı arttıracak kamu spotlarına/videolara yer verilmesi, organ bağına teşvik edici olarak toplumun manevi yönden desteklenmesinin önemli olduğu şeklindedir.

Literatürdeki benzer çalışmalar incelendiğinde organ bağına eğitimin ve manevi/dini duyguların organ bağına olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Ayrıca bireylerin organ bağına ilişkin farkındalıkları ve bu konuya yönelik dini bilgileri arttıkça, endişeleri giderildiğinde organ bağına yönelik tutumlarının olumlu olarak değiştiği tespit edilmiştir [1,19].

4. Tartışma ve Sonuç

Çalışma sonucunda her iki grup arasında ve filmler arasında herhangi bir fark ortaya çıkmamıştır. Öğrencilerin çoğunluğu izledikleri filmleri ve videoları etkileyici bulmuştur. Ayrıca video/kamu spotlarının da kısa ve anlaşılır olması açısından toplumu bilinçlendirmede ve farkındalığın artırılmasında daha etkili olacağı görüşü ortaya çıkmıştır. Bir öğrenci ise olumlu düşüncesinin pekişmesinde hem filmin hem de videoların etkili olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin çoğunluğunun film-video sonrası görüşünde değişiklik olmamış, başta da organ bağına yönelik olumlu görüşte olanların olumlu görüşleri daha da pekişmiştir.

Öğrenci görüşleri doğrultusunda oluşturulan ana tema ve alt temalarından biri olan “dini destek” alt teması ön plana çıkmıştır. Çalışmaya dahil eden sağlık alanındaki öğrencilerin eğitim düzeyleri ve bu konudaki farkındalıklarının yüksek olmasının yanı sıra manevi duyguların daha çok ön planda olması, insani duyguların her zaman insanlığın temelinde var olan duygulardan olduğu görüşünü ortaya çıkartmıştır. Bu nedenle toplumun manevi yönden desteklenmesi organ bağına teşvik edici olabileceğine organ bağı oranlarını arttıracak şekilde düşünülmektedir. Ayrıca öğrencilerin gün içerisinde sosyal medyada daha çok zaman harcadıkları, TV izleme oranlarının daha düşük olduğu görülmüştür. Bu bağlamda kamu spotlarının/bilgilendirici videoların televizyonun yanı sıra sosyal medyada da dolaşımının sağlanması özellikle de yetişmekte olan genç neslin organ bağına yönelik bilgisini ve farkındalığını arttıracak görüşünü ortaya çıkartmıştır. Bu konuda yalnızca öğrencilerin değil tüm toplumun yeterli ve doğru bilgilendirilmesi, bilinçlendirilmesi ve farkındalığının artırılması için video/kamu spotlarının özellikle sosyal medya üzerinden yaygınlaştırılması, ayrıca düzenli olarak toplumun organ bağına ilişkin ön plana çıkan endişe ve önyargılarının ortaya koyulması ve giderilmesine yönelik etkinlik ve çalışmaların gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

Bu çalışmadaki en önemli çıkarım ise, izletilen film ve kamu spotlarının organ bağına etkin olduğudur. İki gruba farklı filmlerin izletilmesi çalışmanın zayıf yönünü oluştururken, her iki gruba da belirli zaman aralıklarıyla aynı filmlerin izletilmesi ve sonuçlarının değerlendirilmesi, çalışmayı

güçlendirecek, verilerin genellenebilmesini sağlayacak ve bu yönde yeni yapılacak çalışmalara ışık tutacaktır.

Etik Beyanı

Bu çalışmada, "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması gerekli tüm kurallara uyulduğunu, bahsi geçen yönergenin "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirinin gerçekleştirilmediğini taahhüt ederiz.

Kaynakça

- [1] Krupic F, Westin O, Hagelberg M, Sköldenberg O, Samuelsson K. The influence of age, gender and religion on willingness to be an organ donor: Experience of religious Muslims living in Sweden. *Journal of religion and health*, 2019;58(3):847-859.
- [2] Janatolmakan M, Soroush A, Nouri R, Andayeshgar B, Khatony A. Knowledge, Attitude, and Performance of ICU, CCU, and Emergency Wards Nurses in Kermanshah, Iran, regarding Organ Donation. *Critical Care Research and Practice*, 2020.
- [3] Aydın Z, Öztekin DS. Sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin organ nakli ve bağışı konusundaki düşünceleri. *Journal of Academic Research in Nursing (JAREN)*, online, 2019; 28.
- [4] Kulakçı Altıntaş H. Hemşirelik bölümü öğrencilerinin organ nakli ve bağışı konusundaki bilgi, tutum ve davranışlarının belirlenmesi. *Kastamonu Sağlık Akademisi*, 2018;3(3):63-80.
- [5] Bulut A. İlahiyat fakültesi öğrencilerinin organ bağışı hakkında bilgi, tutum ve davranışları. *Kocaeli Tıp Dergisi*, 2019; 8(1):202-209.
- [6] O'Leary GM. *Deceased donor organ donation: The critical care nurse's role. Nursing2018 Critical Care*, 2018; 13(4):27-32.
- [7] Kavurmacı M, Karabulut N, Koç A. Üniversite öğrencilerinin organ bağışı hakkındaki bilgi ve görüşleri. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 2014;11(2):15-21.
- [8] Neuman WL. *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar I-II.Cilt (5.Basım)*. İstanbul: Yayın Odası; 2012.
- [9] Yıldırım A, Şimşek H. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık; 2008.
- [10] Tekin H. Nitel araştırma yönteminin bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*.2006;3(13): 101-116.
- [11] Tekindal M. *Nitel Araştırmalarda Yazılım Kullanımı Adım Adım Rehber*. Ankara: Nika Yayınevi; 2018.
- [12] Burra P, De Bona M, Canova D, d'Aloiso MC, Germani G, Rumiati R, et al. Changing attitude to organ donation and transplantation in university students during the years of medical school in Italy. In *Transplantation proceedings*, Elsevier, 2005; (37)2: 547-550.
- [13] Korkmaz S. Organ Bağışı Tutumları ve Dindarlık İlişkisi. *Amasya İlahiyat Dergisi*, 2020; (15): 493-516.
- [14] Yaşar M, Oğur R, Uçar M, Göçgeldi E, Yaren H, Tekbaş ÖF, ve ark. Bir Sağlık Meslek Yüksekokulu son sınıf öğrencilerinin organ bağışı konusundaki tutumları ve tutumlarına etki eden faktörler. *Genel Tıp Dergisi*, 2008; 18(1).
- [15] Özmen D, Çetinkaya AÇ, Sarızeybek B, Zeybek A. Celal Bayar Üniversitesi Manisa Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin organ bağışına ilişkin bilgi ve görüşleri. *Tıp Bilimleri Dergisi*, 2008;28(3): 11-8.
- [16] Gök Özer F, Yavuz Karamanoğlu A, Beydağ KD, Fidancıoğlu H, Akıncı E, Şanlı İ, ve ark. Sağlık yüksekokulunda öğrenim gören bir grup öğrencinin organ nakli/bağışına yönelik görüşleri ve bilgi düzeylerine eğitimin etkisi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 2008;7(1): 39-46.
- [17] Uyar M, Demir LS, Durduran Y, Evci R, Ardiç ZD, Şahin TK. Patient Knowledge, Attitudes, and Behaviors Associated with Organ Donation. *Annals of transplantation*, 2019;24: 407.
- [18] Wei W, Hui T, Hang Y, Hang L, Zhang XD. Attitudes toward organ donation in China. *Chinese medical*

journal, 2012; 125(1): 56-62.

[19] Krupic F. The impact of religion and provision of information on increasing knowledge and changing attitudes to organ donation: an intervention study. *Journal of religion and health*, 2019; 59:2082-2095.